
Univerzitní lekce od císaře Karla

Univerzitní lekce od císaře Karla

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY

7.4.2008, autor: Mirek Topolánek

Nejstarší univerzita ve střední Evropě slaví 660 let. Osvícený krok Karla IV. přinesl do českých zemí excelentní vzdělání, přitáhl nejlepší evropské mozky a učinil z Prahy významnou vědeckou metropoli. To je dobrý příklad i pro dnešek, kdy se snažíme vrátit na špičku vědy a výzkumu.

Karel IV. založil univerzitu s výslovným cílem, aby poskytovala to nejlepší dosažitelné vědění. To se mu bezpochyby podařilo. Dobré jméno jeho univerzity nezničil dokonce ani komunismus a diplomy z této školy jako jedné z mála v komunistických zemích se uznávaly i ve svobodném světě.

Cogito ergo pro-sum

Úspěch Karlovy univerzity stál na jedné ústřední hodnotě: na svobodě. Univerzita by se nikdy nestala tím, čím je, kdyby byla řízena státem a kdyby nebyla otevřena studentům a profesorům všech zemí.

Fenomén akademických svobod je úzce spojen s úspěchem evropské civilizace. Svobodné bádání a svobodné podnikání tvoří základ tisícileté prosperity, ze které těžíme dodnes. Šíření vzdělání, které nebylo tak jako jinde omezeno na úzkou kastu vyvolených zasvěcenců, stejně jako podpora vědy z nestátních zdrojů umožnilo vytvořit mohutný intelektuální potenciál. Na ten navazoval rozvoj vynálezů, patentů a technologií, z něž těžila průmyslová výroba. Právní a společenské vědy zase pomohly vytvořit institucionální rámec, v němž se dařilo svobodné aktivitě. Univerzita tak nebyla »jen« centrem vzdělanosti, ale institucí, která formovala českou společnost. Vědecký přístup, důraz na fakta, diskusi a hodnocení rozhoduje o úspěchu nejen v oblasti bádání, ale v každé lidské činnosti.

Včetně politiky - míra její iracionality jen odráží míru iracionality celé společnosti. Platí nepřímá úměra: čím méně iracionálního chování, čím méně populismu, tím bohatší a stabilnější země. Naopak s rostoucím vzděláním roste informovaná účast občanů na veřejném dění a odolnost vůči demagogii.

Co by vládě řekl císař

Univerzitě do značné míry vděčíme za to, čím jsme. Český vědecký lesk nicméně za čtyřicet let totality poněkud zmatněl. Přes dílčí úspěchy se ho za uplynulých skoro dvacet let nepodařilo zcela obnovit. Zejména proto, že jsme se odchýlili od principů, jež přinesly úspěch středověké Univerzitě Karlově. České vysoké školství a věda je dnes svázáno byrokratickými předpisy daleko více než v době Karla IV. Vedení škol má příliš malou odpovědnost za výsledky, příliš málo možností získávat soukromé zdroje. Místo excelentních ústavů, jaký založil císař Karel, dnes roztržštěně podporujeme hromadu průměrných škol a týmů.

Výsledky jsou známy. Málo skutečně špičkových vědeckých výsledků, ještě méně patentů, inovací a nových technologií uvedených do praxe. Abychom to změnili, přijala vláda zásadní reformu podpory vědy a výzkumu a vytváří nová pravidla pro rozdělování peněz z fondů EU. Cílem je, aby peníze dostávaly špičkové instituce na základě skutečných měřitelných výsledků a aby se posílila svoboda (a tím i odpovědnost) vedení škol.

Můžeme se poučit u Karla IV. Vláda je tu od toho, aby univerzitám vytvořila podmínky, ve kterých se mohou svobodně rozvíjet. Ale pak už by jim do toho neměla mluvit. Potřebujeme porazit tyranii průměru. Ať zvítězí ti nejlepší. Užitek z toho budeme mít všichni.

Místo excelentních ústavů, jaké založil císař Karel, dnes roztržitě podporujeme hromadu průměrných škol a týmů.